

Kulturdepartementet
Ku2019/00160/DISK

Yttrande, Språkcentrum för nationella minoritetsspråk, delrapport, redovisning av regeringsuppdrag

Inledning

Institutet för språk och folkminnen (Isof) har tilldelats ett regeringsuppdrag att utreda språkcentrum för nationella minoritetsspråk i Sverige som kommer att slutredovisas senast den 1 oktober 2019. Örnsköldsviks kommun ingår i finskt och samiskt förvaltningsområde och med anledning av delrapporten framför Örnsköldsviks kommun följande synpunkter som avser språkcentrum för finska i denna rapport.

2. Bakgrund

I detta kapitel beskriver utredningen de övergripande perspektiven i propositionen 2017/18:199 samt i skrivelsen 2017/18:282 för den svenska minoritetspolitiken. Utredningen lyfter särskilt fram den utvärdering av Samiskt språkcentrum genomförd av Leena Huss (bilaga 2, SOU 2017:60) som konstaterar att samiskt språkcentrum utgjort ett nödvändigt och värdefullt bidrag till revitaliseringen av sydsamiskan.

Örnsköldsviks kommun instämmer att modellen med språkcentrum för språkrevitalisering, som funnits sedan 2010, visar att särskilt sydsamiskan fått den draghjälp ett språkcentrum kan vara för språkrevitalisering. Samtidigt är det viktigt att lyfta fram att det parallellt med Institutet för språk och folkminnens utredning om språkcentrum har pågått en annan utredning som Sametinget haft i uppdrag att genomföra. Det framgår i regeringsbeslutet daterat 28 juni 2018 till denna utredning att Sametinget ska utreda formerna för hur Samiskt språkcentrums verksamhet kan utvecklas för att främja fler samiska språkvarieteter då det finns behov av att utveckla

verksamheten och mot denna bakgrund bör Sametinget uppdras att utreda formerna för hur Samiskt språkcentrums verksamhet kan utvecklas för att främja fler samiska språkvarieteter.

Örnsköldsviks kommun vill belysa, att språkcentrum i en enskild region i Sverige, har uppenbara svårigheter att lyfta språkrevitaliseringen med samma styrka och kraft i andra delar av landet och därmed ge likvärdig service i hela landet. Geografin och avstånden skapar påtagliga bekymmer, oavsett det faktum att modern teknik kan tillämpas i viss utsträckning idag. Den fysiska närvaron på gräsrotsnivå, bland språkbärarna runtom i hela Sverige är av yttersta vikt och avgörande betydelse för att språkrevitalisering ska få de bästa tänkbara förutsättningar för att på ett framgångsrikt sätt vara behjälplig i språkrevitaliseringsprocessen. Detta är något Örnsköldsviks kommun gärna ser att kulturdepartementet tar i beaktande då det kommer till etableringen av språkcentrum för finska.

Det finska språket i Sverige ses i formell mening som ett enhetligt språk. Därför är det inte möjligt att bygga resonemanget på att språket har språkliga varieteter på samma sätt som t.ex. meänkieli, romani chib eller samiska. Örnsköldsviks kommun vill betona att det är av yttersta vikt att hela Sverige ska leva, att alla språkbärare med finskt påbrå oavsett om de bor i norra Sverige, mellersta Sverige eller södra Sverige ska få samma hjälp i revitaliseringsprocessen som ett fysiskt språkcentrum inom rimligt avstånd kan ge. Risken för att servicen blir olika beroende på var i landet språkbärare bor är uppenbar när en enda geografisk placering ska arbeta på lika villkor med hela landet från Karesuando i norr till Trelleborg i söder – båda orter i kommuner som ingår i finskt förvaltningsområde.

4.1 Nuläge och behov, inledning

I detta kapitel lyfter utredningen att behovet av språkrevitaliserande insatser för de nationella minoritetsspråken är stort och poängterar vidare att en omfattande språkbytesprocess har påtagligt minskat antalet språkbärare. Örnsköldsviks kommun delar uppfattningen att utan förstärkta insatser för att bevara och revitalisera minoritetsspråken riskerar de att på sikt att försvinna som levande språk i Sverige. Örnsköldsviks kommun vill här tillägga att det gäller hela Sverige, från norr till söder där det finns språkbärare med finskt påbrå. Utredningen lyfter dock fram, att det framkommit i samrådssvaren direkt till Isolf, att när det gäller språkcentrum för finska framhålls det

i flera remissvar att rätten att återta och utveckla sitt språk måste säkras i hela landet, vilket Örnsköldsviks kommun ser att kulturdepartementet analyserar särskilt noggrant i beredningsarbetet av etablering av språkcentrum.

4.2 Finska

Utredningen för fram att störst andel språkbärare finns i Mälardalsområdet och i norra Sverige. Detta är en redigering i formuleringen jämfört med vad som angetts tidigare i utredningen. Tidigare formulering angav att ”en majoritet av språkbärarna bor i eller i närheten av Mälardalen”.

Oavsett förändring i ovan nämnda perspektiv menar Örnsköldsviks kommun att enbart med den nya formuleringen som grund ska språkcentrum för finska, när det etableras, lokaliseras på fler geografiska platser än till utredningens förslag Uppsala. Utredningen betonar att de flesta av språkbärarna är vuxna eller äldre, vilket är exakt den situation vi har i Örnsköldsviks kommun. Enligt finska föreningen i Örnsköldsvik har ungefär 3500 finskt påbrå i Örnsköldsviks kommun – och majoriteten av dessa är äldre. Många av dessa äldre som Örnsköldsviks kommun kommer i kontakt med är helt främmande för både dator och internet och önskar allra helst fysiska träffar och information och handlingar på papper. Den moderna tekniken är därför inte till stor hjälp då Örnsköldsviks kommun medvetet försöker engagera, inspirera och få språkbärare att känna glädje för sitt språk och sin kultur. I vår region, i mellersta Sverige, är ett språkcentrum absolut nödvändigt utöver placeringen i norra Sverige som utredningen nu i denna delrapport konstaterar har en stor andel språkbärare. Med anledning av att en stor andel av språkbärarna är äldre är det särskilt viktigt att språkcentrum finns inom rimligt avstånd så att föräldrar samt barn och unga ska kunna få likvärdigt stöd, och på lika villkor, oavsett var i landet de bor.

Utredningen beskriver att flera deltagare vid informationsmöten lyft att behoven för finskan bör kartläggas och analyseras för att en framgångsrik revitalisering av språket ska kunna äga rum, något deltagarna vid dessa möten gärna såg som en uppgift för språkcentrum för finska. Örnsköldsviks kommun menar att det givetvis kan vara en

uppgift för språkcentrum för finska, men de finska språkbärarna från norr till söder, ska inte behöva vänta på att få sina behov tillgodosedda kring återtagandet av språket och kulturen genom kartläggningar och analyser som görs av språkcentrum i framtiden. Hela Sverige ska leva, alla med finskt påbrå, oavsett var i landet de bor och lever, ska få samma stöd och hjälp i revitaliseringsprocessen att återta och utveckla det finska språket.

6.1 Överväganden och förslag, inledning

Örnsköldsviks kommun gör samma bedömning som resultaten från de möten Isof ordnat under utredningstiden, att en statlig myndighet som huvudman, är en garant för stabilitet, kontinuitet och långsiktighet i det revitaliseringsarbete som både är nödvändigt och brådskande.

6.2.1 Huvudman och organisation

Institutet för språk och folkminnen föreslår att ett sverigefinskt språkcentrum inrättas med myndigheten som huvudman, vilket Örnsköldsviks kommun instämmer är en god lösning. Det allmänna kan, precis så som utredningen skriver, känna tilltro till en statlig lösning och känna tilltro till att språkcentrumet arbetar och verkar i enlighet med regeringens minoritetspolitiska inriktning.

Utredningen presenterar förslaget att inordna språkcentrum som en egen enhet inom myndigheten. Örnsköldsviks kommuner vill belysa att det är viktigt att det uttryckligen framgår av uppdraget att samverkan och samarbete mellan myndighetens olika enheter/avdelningar sker så att enheten blir en integrerad del av myndigheten i stort. Detta med anledning av den myndighetsanalys som Statskontoret gjort (2018:25, s.8), där det framkommer att det finns en obalans i Isofs instruktion där de språkvårdande uppgifterna är mer specificerade än de andra delarna av uppdraget och detta riskerar att underbygga de spänningar som Statskontoret uppfattar finns mellan de olika avdelningarna.

6.2.3 Uppdrag

Utredningen presenterar förslag på konkreta uppdrag för ett sverigefinskt språkcentrum som kretsar mycket kring metodarbete, attityder, analysarbete och annat kunskapsspridande arbete t.ex. genom att lyfta fram goda exempel. Örnsköldsviks kommun instämmer till dessa föreslagna uppdrag, men ser att det faktiska

språkarbetet rent konkret med det finska språket, och den finska kulturen, därtill anges uttryckligen som ett viktigt uppdrag för språkcentrum. I Sametingets utredning kring hur Samiskt språkcentrums verksamhet kan utvecklas för att främja fler samiska varieteter (Ku2018/01453/DISK) framkommer det att kopplingen mellan språk och kultur finns anledning att ange tydligare i uppdraget till språkcentrum, och det är denna direkta koppling mellan specifikt språket och kulturen som Örnsköldsviks kommun gärna ser att det formuleras tydligare i arbetsuppgifterna också för det finska språkcentrums utpekade uppdrag.

Utredningen tar också konkret upp Örnsköldsviks kommuns tidigare yttrande, att kommunen framhållit att språkcentrums uppdrag bör ske i nära dialog och samverkan med språkbärarna, och skriver att institutet inte har någon avvikande uppfattning och att detta framkommer i avsnittet om styrning och inflytande. Örnsköldsviks kommun vill förtydliga i detta avseende att vad som avsågs var kontinuerligt och närvarande gräsrotsarbete med språkbärare i hela Sverige, oavsett om vi pratar om språkbärare inom rimligt avstånd runt Uppsala med omnejd, eller konkret med kontinuerlig närvaro i mellersta Sverige med placering i Örnsköldsvik eller för den delen med kontinuerlig närvaro och placering i de allra nordligaste delarna av Sverige. Örnsköldsviks kommun ser stora problem med att fysisk kontinuerlig närvaro kan åstadkommas i mellersta Sverige, Örnsköldsvik, eller för den delen i de allra nordligaste delarna av norra Sverige, med en enda geografisk placering av språkcentrum till Uppsala. Örnsköldsvik kommun lämnar samma förslag till geografiska placeringar som tidigare: utöver Uppsala, även en geografisk placering i Örnsköldsvik, i mellersta Sverige, samt en ytterligare geografisk placering i norra Sverige.

Isof ska enligt regleringsbrevet för myndigheten avseende 2019, under rubriken – organisationsstyrning, samarbete för kultur till fler – i samarbete med andra aktörer verka för att kulturen ska komma fler till del i *hela* landet. Med anledning av detta menar Örnsköldsviks kommun att det är logiskt och rimligt att hela landet får ta del av fysiska placeringar av språkcentrum för finska, inte bara regionen inom rimligt avstånd från Uppsala. Behovet finns och det är viktigt för Örnsköldsviks kommun att språkbärarna i vår region, i mellersta Sverige, har ett fysiskt språkcentrum inom rimligt avstånd.

Uppsala ligger inte enligt Örnsköldsviks kommun inom ett rimligt avstånd, varken för det allmänna eller på gräsrotsnivå för språkbärarna, för den enskilde individen.

6.2.6 Budget

Den årliga budgeten för ett sverigefinskt språkcentrum uppgår enligt utredningen till 6 800 000 kr, varav resekostnader preciseras till 150 000 kr. Enligt utredningen ger detta manöverutrymme att förlägga verksamhet runt om i landet. På denna punkt har Örnsköldsviks kommun en avvikande mening. Örnsköldsviks kommun menar att de medel som är avsatta för resekostnader visar på att fysisk kontinuerlig närvaro på gräsrotsnivå bland språkbärarna i hela landet är inte rimligt med denna budgeterade summa. Periodiserade resor är möjligvis rimligt i hela landet, men även det är tveksamt på ett sådant sätt att det skulle ge positiva kontinuerliga effekter för revitaliseringsprocessen. Örnsköldsviks kommun anser att denna budget inte ger kontinuerlig närvaro i hela landet och det nära kontinuerliga fysiska stöd språkbärare på gräsrotsnivå så tydligt och starkt efterlyser i Örnsköldsviks kommun kommer att utebli som kontinuerlig närvaro på gräsrotsnivå i vår närmiljö på det sätt vi ser behov av.

En jämförelse med budgeten för språkcentrum för meänkieli i samma utredning visar att samma summa för resekostnader anges för de två geografiska fysiska placeringar som föreslås för meänkieli: Kiruna och Övertorneå, och i detta fall är det ändå fråga om två fysiska placeringar geografiskt närmare än vad Uppsala och Örnsköldsvik skulle vara då resonemanget bygger på att det är fråga om flera språkliga varieteter i fallet för meänkieli.

Örnsköldsvik kommun anser att perspektivet språkliga varieteter som enda kriterium för fler än en geografisk placering är otillräckligt. Det är viktigt att säkerställa att inte ännu fler generationer förlorar det finska språket och att hjälp och stöd finns att återta och utveckla sitt språk. Alla generationer, ung som gammal, ska ha ett rimligt avstånd till ett språkcentrum.

En rimlig negativ konsekvens av detta är att myndighetens lokalyta och lokalkostnader kommer att öka påfallande om fysisk placering av språkcentrum etableras på flera geografiska platser i Sverige. Örnsköldsviks kommun anser att det är högaktuellt att tänka på hela landet, och hela landets enskilda språkbärare än på ekonomiska

konsekvenser då de nationella minoritetsspråken är en del av vårt svenska kulturarv och ska ges möjlighet att få kontinuerligt språkrevitaliseringsstöd och hjälp på gräsrotsnivå inom rimligt avstånd i hela vårt avlånga land – på lika villkor och med samma styrka, närvaro och stöd oavsett var i landet språkbärare bor.

Örnsköldsviks kommun vill betona att bemanningen på fyra heltidstjänster behöver ses över vid en förändring från en till två, alternativt tre geografiska placeringar, enligt Örnsköldsviks förslag. Även budgeten på 6 800 000 kr behöver justeras och beräknas utifrån fler geografiska placeringar.

Sammanfattning och avslutande kommentarer

Örnsköldsviks kommun ställer sig fortfarande klart tveksam till att utredningen inte lyfter fram fler geografiska placeringar för finska runtom i landet så att hela landet får ta del av likvärdig service på området. Örnsköldsviks kommun lämnar till största del samma synpunkter nu som i yttrandet direkt till myndigheten tidigare detta år. Det är också av central betydelse att även reflektera kring de samiska språkcentrumens möjligheter från Tärnaby och Östersund att verka på andra geografiska områden i Sápmi. Sametinget har parallellt med denna utredning avslutat sitt utredningsarbete den 29 mars 2019 där fokus var att utreda hur Samiskt språkcentrums verksamhet kan utvecklas för att främja fler samiska varieteter och där konklusionen Sametinget kommit fram till är att en utvidgning geografiskt av språkcentrumens verksamhet bidrar till att fler samiska språkanvändare kan ta del av möjligheter att återta eller utveckla sitt språk (Ku2018/01453/DISK).

Örnsköldsviks kommun ser att även för finskans del, trots att språkliga finska varieteter i Sverige inte existerar, ska möjligheten att återta eller utveckla sitt språk, i hela landet finnas med rimligt avstånd för det allmänna samt för språkbärarna till ett språkcentrum. Avståndet till ett språkcentrum är för Örnsköldsviks kommun ett centralt kriterium i hur väl språkbärarna på gräsrotsnivå skyndsamt får det kontinuerliga stöd, uppmuntran och stimulans den enskilde individen, den enskilde språkbäraren så tydligt signalerar till Örnsköldsviks kommun att den är i akut behov av.

Regeringens ambitioner, att strategiskt utlokalisera statliga verksamheter, går hand i hand med Örnsköldsviks förslag till placering i Örnsköldsvik då Örnsköldsviks kommun är en mindre kommun med relativt stor geografisk yta. Örnsköldsviks kommun har planer på att initiera ett modernt kulturnav. En lösning där finskt språkcentrum skulle kunna inrymmas i ett kulturnav är något som Örnsköldsviks kommun kan bidra med till denna fråga om ett statligt drivet språkcentrum för finska föreslås få en geografisk placering i kommunen.

Örnsköldsviks kommun menar att det är av central betydelse att fysisk närvaro av ett språkcentrum inom rimligt avstånd på gräsrotsnivå hos språkbärare runtom i hela landet tas i beaktande, och med en etablering till mellersta Sverige, Örnsköldsviks kommun, har man goda förutsättningar att med gemensamma krafter lyfta fler delar av Sverige, än specifikt fysiskt med kontinuerlig närvaro i den region där Uppsala är beläget. Ett flertal kommuner som ingår i det finska förvaltningsområdet finns i Örnsköldsviks närområde, längs med hela Norrlandskusten från Haparanda till Sundsvall, samt att från år 2019 ingår även en ny kommun, Kramfors kommun, i det finska förvaltningsområdet.

Den nya minoritetspolitiken som började gälla den 1 januari 2019 ställer avsevärt högre krav på kommuner som ingår i förvaltningsområdet och detta ökar markant behovet av ett språkcentrum inom rimligt avstånd för att lyckas med gott revitaliseringsarbete på lokal nivå. En anslutning till finskt förvaltningsområde ger en god indikation på att det finns aktiva finska språkbärare i kommunen samt att det finns politisk vilja att satsa på området där den röda tråden är just revitalisering, att både återta sitt språk och sin kultur samt att också använda sitt språk och utöva sin kultur.

Örnsköldsviks kommun vill därför, på samma sätt som i tidigare yttrande i samma fråga, belysa att två geografiska placeringar är av central betydelse som också ger nödvändiga och goda effekter för revitaliseringen i vårt geografiska område i mellersta Sverige, både norrut och söderut där Örnsköldsvik utgör geografisk placering utöver utredningens föreslagna placeringsort Uppsala. Ett tredje språkcentrum etableras för finska i de allra nordligaste delarna av Sverige så att så många språkbärare som möjligt runtom i hela Sverige skyndsamt kan bli behjälpta av ett språkcentrum i sitt närområde så att den

utåtriktade verksamheten huvudsakligen kan genomföras bland språkbärarna ute i samhället, på gräsrotsnivå med kontinuerlig närvaro samtidigt som det är oerhört betydelsefullt att språkbärare själva har ett rimligt avstånd att fysiskt ta sig till ett språkcentrum för att få inspiration och ny energi på plats av personal vid ett språkcentrum med en statlig myndighet som huvudman.

Örnsköldsviks kommun förväntar sig att kulturdepartementet tar i beaktande de synpunkter Örnsköldsviks kommun lämnat i detta remissvar i beredningen av språkcentrum för finska.

Örnsköldsviks kommun

Per Nylén
Kommunstyrelsens ordförande